

Bigvitaliteit in de Nederlandse zeugenhouderij

Derde Voortgangsrapportage
Plan van aanpak 'Verlaging biggenuitval'
Jaar 2018

Vastgesteld dd maart 2019 akkoord stuurgroep

Samenvatting

Dat meer biggen blijven leven na de geboorte is een belangrijk aandachtspunt. Dat er toch biggen sterven, is een natuurlijk gegeven. De natuur heeft het varken zo ontwikkeld dat een zeug per worp grote aantallen nakomelingen voortbrengt. Dit als 'overlevingsstrategie' om natuurlijke vijanden en biologische tegenslagen te compenseren. Hoewel de sterfte van biggen een natuurlijk gegeven is, is dit in de commerciële varkenshouderij maatschappelijk niet acceptabel, maar niet onoverkomelijk.

Plan van Aanpak 2017 - 2018

In 2016 is het Plan van Aanpak Bigvitaliteit opgesteld; in 2017 en 2018 is dit verder uitgewerkt. Een van de onderdelen was het samenstellen van de checklist succesfactoren. Deze checklist bevat alle succesfactoren en verbeterpunten voor het beperken van uitval van biggen in de kraamstal. Op 31 oktober 2017 is het concept met circa 50 adviseurs in de varkenshouderij bediscussieerd.

Checklist bigvitaliteit

Om een goede uitrol in de praktijk te organiseren is op deze bijeenkomst ook de opzet van een focusgroep bigvitaliteit besproken: enthousiaste vertegenwoordigers vanuit de dierenartsen, diervoederindustrie en fokkerijorganisaties die aan de slag gaan met bigvitaliteit en hun collega's daarin meenemen. De definitieve checklist is in januari 2018 verschenen. Deze bevat alle succesfactoren en verbeterpunten die de overleving van biggen in de kraamstal vergroten. Met de checklist plus drie protocollen kunnen varkenshouders nu zeer doelgericht de uitval van biggen in de kraamstal verminderen. De drie protocollen bevatten tips en adviezen over [zorg rondom geboorte](#), [reinigen en ontsmetten](#) van stallen en succesvol [houden van opfokzeugen](#).

Veel factoren spelen mee

Hierna zijn meerdere bijeenkomsten met zeugenhouders georganiseerd. Tijdens de bijeenkomsten is de checklist besproken en zijn de varkenshouders bewuster geworden van succes- en risicofactoren voor bigoverleving. Tevens is gesproken over problemen waar zeugenhouders tegen aanlopen. De resultaten van de groepsbijeenkomsten en individuele ervaringen van zeugenhouders gaven de focusgroep bigvitaliteit input over de belangrijkste uitdagingen in de praktijk. De focusgroep werkt zo aan oplossingen voor vragen rond de thema's geboortezorg, voeding- en voerstrategie, vervangingsbeleid zeugen, huisvesting, weersinvloeden, uitbraak van ziektes en ook hoeveel melk de zeug bij vorige geboortes gaf. Uit deze opsomming blijkt ook dat er veel factoren meespelen om de bigvitaliteit te verbeteren. De focusgroep deelt de resultaten en oplossingen met andere experts en zij dragen deze weer over aan de zeugenhouders.

Plan van Aanpak 2019 - 2020

Op het verbeteren van de bigvitaliteit is veel inzet gepleegd. De verwachting was meer vooruitgang te boeken. Daarom is een tweede werkplan 2019 -2020 opgesteld op basis van input vanuit de praktijk en experts. Daarin staan de volgende stappen:

1. Bigvitaliteitsindex

Om bigvitaliteit beter meetbaar te maken, wordt een kengetal voor bigoverleving ontwikkeld: de bigvitaliteitsindex. De zeughouder wordt hierbij op een positieve en stimulerende werkwijze betrokken om effectief resultaten te bereiken

2. Gerichte ondersteuning

De bigvitaliteitsindex geeft inzicht in de scores van individuele bedrijven en de variatie tussen bedrijven. De index vormt de basis voor een benchmark zodat bedrijven onderling te vergelijken zijn. Bedrijven die onder een bepaald niveau uitkomen krijgen gerichte ondersteuning met extra begeleiding en voorlichting

3. Verbeterplan bigvitaliteit

Voor het begeleiden van bedrijven in het algemeen en met een te lage bigoverleving (bigvitaliteitsindex) in het bijzonder is al instrumentarium beschikbaar en worden aanvullende tools ontwikkeld. Beschikbaar is de checklist bigvitaliteit waarmee varkenshouders inzicht krijgen in de verbeterpunten op hun bedrijven. Naast de checklist zijn drie protocollen ontwikkeld. Deze bevatten praktische handvatten en gaan in op wat een wenselijke stalsituatie is of wat gewenste processen en

handelingen zijn. De varkenshouder kan hiermee samen met zijn adviseur en/of dierenarts aan de slag met de checklist en daarmee resultaat voor bigoverleving bereiken. De focusgroep bigvitaliteit ondersteunt dit proces actief. Voor een beoordeling van het bedrijf gericht op gezondheid en welzijn is een risicobeoordeling beschikbaar. Deze helpt de varkenshouder ook bij het maken van zijn verbeterplan bigvitaliteit.

Toolbox

De voorgaande drie punten krijgen vorm door (in samenhang) te werken aan drie projecten:

- de bigvitaliteitsindex, verder in ontwikkeling door de focusgroep bigvitaliteit ;
- de gezondheidssladder, in ontwikkeling door de GD in samenwerking met Faculteit Diergeneeskunde en WUR;
- het project 'meetbaar maken in de stal', door WUR in samenwerking met GD .

Deze projecten samen worden geïntegreerd tot een doorontwikkelde toolbox voor erfbetreders en zeughouders. Naar voorbeeld van de antibiotica-aanpak krijgen bedrijven ondersteuning met een Plan van Aanpak. Dit leidt tot een aanpak specifiek voor en het best passend bij de ondernemer en zijn bedrijf. Aanvullend is er aandacht voor de hele keten: keuze fokmateriaal, voeding, handel, erfbetreders en de borging hiervan in de keten.

4. Integraal onderdeel

Bigvitaliteit is een integraal onderdeel binnen het thema gezondheid. Borging van gezondheid inclusief bigoverleving is geborgd in het kwaliteitssysteem (KKS Hollandvarken) en in het transparant communiceren over de resultaten.

Analoog aan de antibiotica aanpak wordt ook voor bigvitaliteit een proces van meerdere jaren voorzien waarin actief op verbetering wordt ingezet.

Inleiding

Voor u ligt de derde voortgangsrapportage van de Stuurgroep "Bigvitaliteit" betreffende het jaar 2018. De rapportage geeft inzicht in de voortgang en resultaten van het in 2016 vastgestelde Plan van Aanpak om de uitval van biggen in de Nederlandse zeugenhouderij te verlagen.

Achtergrond

In 2009 is de Stuurgroep "Bigvitaliteit" opgericht. Deze Stuurgroep heeft een Plan van Aanpak opgesteld om de uitval van biggen in de Nederlandse zeugenhouderij te verlagen. Uit het oogpunt van dierenwelzijn, het welzijn van de varkenshouder en zijn gezin en vanuit maatschappelijk en economisch oogpunt is en blijft bigvitaliteit een belangrijk aandachtspunt. De effecten van de activiteiten uit het Plan van Aanpak 2009 waren niet voldoende. Dit heeft ertoe geleid dat de Stuurgroep Bigvitaliteit in juni 2016 een nieuw Plan van Aanpak heeft opgesteld. Deze derde voortgangsrapportage betreft 2018.

Doel

Doelstelling van het Plan van Aanpak is het verminderen van biggenuitval in Nederland. Daarbij heeft de Stuurgroep "Bigvitaliteit" als uitgangspunt vastgesteld dat 'een zeug zelfstandig haar biggen kan grootbrengen'. In het Plan van Aanpak zijn de activiteiten opgenomen welke hieraan moeten bijdragen. De toekomstige activiteiten zijn verder uitgewerkt in het werkplan 2019 - 2020. Dit werkplan heeft als doelstelling: "Komen tot maximale overleving door goed uitgangsmateriaal en optimale zorg rond het werpen en de eerste levensweken van de geboren biggen". Hiermee werkt de sector aan een maatschappelijk, economische en ethisch verantwoorde en geaccepteerde varkenshouderij. Een varkenshouderij die gekenmerkt wordt door een acceptabel productieniveau (voor zowel maatschappij als varkenshouder), waarbij diergezondheid en dierenwelzijn geborgd zijn. Met de uitvoering hiervan is in 2017 een aanvang gemaakt.

In 2018 is verdergaand gewerkt aan verbetering van de bigvitaliteit en daarmee aan verlaging van de biggenuitval, uitgaande van de huidige situatie op de bedrijven. Voor effecten op de langere termijn zijn in het Plan van Aanpak activiteiten benoemd die in de sector en/of op bedrijven leiden tot mogelijke structuraanpassingen om te komen tot lagere uitval van biggen.

Voortgang

Bigvitaliteit verbeteren vraagt kennisontwikkeling en verandering op meerdere aspecten. Het gaat om voeding, gezondheid, klimaat, fokkerij en gedrag van dieren en mensen. Een integrale aanpak is hiervoor nodig. De activiteiten in 2018 betroffen vooral:

1. Uitrol van de checklist succesfactoren
2. Het oprichten van de focusgroep bigvitaliteit met erfbetreders om samen aan de slag te gaan
3. Kennisdeling en bedrijfsbegeleiding
4. Ethiek
5. Monitoring en evaluatie

Hieronder wordt een toelichting gegeven op de voortgang van de belangrijkste activiteiten van 2018 zoals hiervoor aangegeven. Voor de voortgang op de andere onderdelen wordt verwezen naar het overzichtsschema verderop.

Ad. 1 uitrol Checklist met succesfactoren

Wageningen Livestock Research heeft samen met dierenartsen de uitkomsten van de enquête onder een brede groep bedrijven met hoge en lage bigoverleving verwerkt tot een checklist Bigvitaliteit. De checklist is afgestemd met deskundige erfbetreders op gebied van fokkerij, gezondheid en voeding. Sinds 16 januari 2018 is de checklist beschikbaar voor erfbetreders om samen met varkenshouders en deskundigen in te vullen. De checklist heeft een brede belangstelling gekregen. Het is een praktische lijst met succesfactoren voor een betere bigoverleving in de kraamstal. Aan de orde komen o.a. vragen over opfokzeugen, voeding, huisvesting, management rond en na geboorte alsmede de gezondheid van zeugen en biggen.

Met het invullen van de checklist krijgt een varkenshouder een goed beeld van zijn bedrijf en komen succesfactoren en verbeterpunten naar voren. Er zijn protocollen opgesteld met tips die helpen bij het

oppakken van verbeterpunten. In bijeenkomsten en contacten met varkenshouders en erfbetreders is ruim aandacht besteed aan de checklist en inmiddels is die breed verspreid. De checklist is veelvuldig gebruikt op zeugenbedrijven en de ervaringen zijn positief. Het helpt planmatig het onderwerp biggensterfte en verbeterpunten op bedrijven te bespreken. Problemen uit de praktijk worden besproken in de focusgroep bigvitaliteit en weer vertaald naar kennis en adviezen voor zeugenhouders.

Ad. 2. Oprichten focusgroep bigvitaliteit: erfbetreders en samen aan de slag

Begin 2018 is de Focusgroep Bigvitaliteit opgericht met 2^e lijns experts met groot netwerk en bereik vanuit dierenartsen, diervoederindustrie en fokkerijorganisaties. Het zijn vertegenwoordigers die de praktijk goed kennen en zeugenhouders adviseren. Het hoofddoel van de focusgroep bigvitaliteit is om de opgedane kennis op een goede wijze door te vertalen naar de zeugenhouders. Voorts haalt deze groep vragen op die in de praktijk bestaan, gaan ze samen aan de slag met het formuleren en oplossen van de knelpunten, en vervolgens het uitrollen van kennis bij de zeugenhouders. Ten behoeve van een bredere uitrol van de kennis ondersteunt de Focusgroep bigvitaliteit tweede lijns adviseurs en de eerste lijns implementatie van kennis op de zeugenbedrijven.

Dilemma's uit de praktijk worden in de groep besproken. Dit heeft geresulteerd in:

- Het benoemen van de uitdagingen waar de meeste zeugenhouders tegenaan lopen: geboortezorg, voeding en voerstrategie, vervangingsbeleid zeugen, huisvesting, weersinvloeden uitbraak van ziektes of hoe de zeug qua melkgift in vorige lactaties functioneerde.
- Het initiatief en de start van de ontwikkeling van een goede basis voor het opzetten van een benchmark: een bigvitaliteitsindex die zich richt op de voordelen van de zeugenhouder (werken vanuit motivatie) en kunnen vergelijken met de resultaten van anderen. Inclusief een beslisboom die zeugenhouders helpt aan verdieping op verschillende onderdelen die bigvitaliteit beïnvloeden.
- Het belang om op basis van de resultaten van de benchmark vanuit de sector een inspanningsverplichting te organiseren voor de zeugenhouders die qua bigoverleving ondermaats produceren.

Ad. 3. Kennisdeling en bedrijfsbegeleiding

Door de Focusgroep "Bigvitaliteit" en het Projectteam wordt gewerkt aan verzamelen van kennis op het gebied van bevorderen van bigvitaliteit en daarmee verlaging van de biggenuitval. Deze kennis wordt gebruikt voor onderbouwing van de succesfactoren en kennisverspreiding.

De Focusgroep Bigvitaliteit bestaat uit 12 experts uit het bedrijfsleven, vanuit veevoeding, fokkerij en dierenartsen. Deze groep heeft in 2018 bijgedragen aan de verdere uitrol van de checklist Bigvitaliteit in de praktijk. De checklist is breed bekend in de zeugenhouderij en er is veel gebruik van gemaakt. Het heeft bijgedragen aan meer bewustwording over verbeterpunten op bedrijven. De Focusgroep heeft een belangrijke functie in kennisuitrol. De experts dragen bij aan kennisdoorstroming richting collega adviseurs, varkenshouders en hebben meegewerkt aan verschillende artikelen in vakbladen. Daarnaast is het thema uitgediept door bedrijfsleven partijen tijdens themabijeenkomsten en bijeenkomsten met studiegroepen. Bigvitaliteit is daardoor vertaald naar praktische oplossingen en ideeën waar varkenshouders daadwerkelijk mee aan de slag zijn gegaan. Het thema is op de kaart gezet.

In 2018 heeft de Focusgroep een matrix ontwikkeld met praktijk- en onderzoeksvragen. Deze matrix vormt de basis voor het nieuwe werkplan voor 2019 en 2020. De Focusgroep behoudt ook in de komende jaren een belangrijke rol, in zowel kennisdoorstroming als ontwikkeling. Zij zijn de voelspriet in de praktijk en worden betrokken in ontwikkeling van nieuwe kennis en instrumenten, wat varkenshouders daadwerkelijk helpt om uitval van biggen te verminderen.

Communicatie

Bigvitaliteit is onderdeel van de onderzoeksagenda varkenshouderij. Voor communicatie over de thema's is een communicatieplan opgesteld welke wordt uitgevoerd door Imagro. In 2018 heeft dit geresulteerd in het actualiseren van de website vitalevarkens.nl. Met focus op verhalen uit de praktijk. Partners

binnen de onderzoeksagenda hebben vanuit deze basis de communicatie via eigen kanalen vormgegeven. Dit wordt verder uitgebouwd in de jaren 2019 en 2020. Hiervoor ligt een plan klaar.

Ad. 4. Ethiek

Vanuit de POV, KNMvD, LNV en Wageningen Livestock Research is een overleg georganiseerd met een ethicus gericht op de maatschappelijke en ethische problemen in de varkenshouderij en het beeld dat de maatschappij zich gevormd heeft over de huidige varkenshouderij. De ethische vraagstukken zijn veel breder dan alleen biggensterfte. De varkenshouderij voelt zich verantwoordelijk, wil uit de impasse komen en weer het breder vertrouwen verdienen en krijgen van de maatschappij.

Dat betekent aan de slag gaan met de volgende discussiepunten:

- Werken aan vertrouwen bij de maatschappij door het opzetten van de benchmark, gericht zeugenhouders die het nodig hebben te begeleiden en het proces te borgen.
- Organiseren van een dialoog tussen de sector en maatschappij
- Aanstellen van een ambassadeur ten behoeve van het verbeteren van de verbinding tussen de sector en maatschappij en de invulling van externe communicatie
- Het gesprek aangaan met o.a. publieke partijen hoe de varkenshouderij uit de onmogelijke sandwich kan komen van kostprijs gedreven versus invulling geven aan maatschappelijke uitdagingen en het realiseren van een goede basis voor voedselveiligheid, gezondheid, welzijn en milieu.

Ad. 5. Monitoring en evaluatie: cijfers 2018

Uit de definitieve cijfers Agrovision over 2018 blijkt dat het uitvalspercentage van de biggen met 0,1% tot 13,4% is toegenomen ten opzichte van 2017. Het betreft het naar aantallen zeugen gewogen, rekenkundig gemiddelde uitvalspercentage van biggen tot de leeftijd van spenen.

De Begeleidingscommissie had de verwachting dat de warme zomer een negatief effect zou hebben op biggensterfte, maar dit kunnen we niet uit de cijfers concluderen. Dit betekent dat zeugenhouders goed geanticipeerd hebben en de nodige maatregelen hebben genomen om het zo aangenaam mogelijk te maken voor zeugen en biggen.

Reflectie

De Stuurgroep "Bigvitaliteit" is positief over de stappen die gezet zijn sinds 2016. Afgelopen jaren is het instrumentarium opgebouwd om gericht met Tools voor varkenshouders en in de praktijk aan de slag te kunnen. Hoewel de verbetering van bigvitaliteit een proces van meerdere jaren is, verhoogt ze de inzet om de bigvitaliteit te verbeteren. Verlagen van biggenuitval is een complexe materie, het is afhankelijk van heel veel factoren die in meer en mindere mate te beïnvloeden zijn. Dit is ook maatwerk, elke bedrijf is anders en kent zijn eigen dilemma's op het thema.

Belangrijke stappen voor de komende jaren is het opzetten van een benchmark en verdere verdieping op kennis. De focus komt op bedrijven die een ondermaatse bigvitaliteit hebben en extra begeleiding van deze bedrijven. We willen daarbij meer werken vanuit positieve prikkels voor de varkenshouders

Het project Bigvitaliteit is onderdeel van de Onderzoeksagenda Varkenshouderij waarin o.a. ook de onderwerpen castratie, couperen staarten en reductie antibioticagebruik zijn opgenomen. Een verdere concretisering met SMART doelstellingen wordt in 2019 door de varkenssector uitgewerkt in het kader van de Versnellingsagenda Verduurzaming Veehouderij.

De ontwikkeling van de benchmark en borging in KKS Holland varken is breder dan alleen voor bigvitaliteit. De aanpak wordt geïntegreerd met andere thema's zoals castratie, staarten, antibiotica of de gezondheidsladder. Om naar varkenshouders een goed instrument te hebben, zal naar analogie van de antibiotica aanpak gewerkt gaan worden met kleuren rood, oranje en groen als dashboard voor de varkenshouder. Op dit moment wordt de systematiek uitgewerkt waarbij vooral bedrijven met rode of oranje beoordeling extra begeleiding krijgen om met een Plan van Aanpak hun bedrijf in de groene beoordeling te krijgen.

Geconstateerd wordt dat verbetering van bigvitaliteit en daarmee verlaging van de biggenuitval inmiddels hoog op de agenda staat bij zowel de praktische zeugenhouders, erfbetreders en ook andere relevante ketenpartijen.

Namens de Stuurgroep "Bigvitaliteit"

Linda Janssen, voorzitter.

BIJLAGE 1 Samenvatting voortgang

In onderstaande tabel staat samengevat de voortgang op basis van de onderwerpen en activiteiten die genoemd zijn in het Plan van Aanpak, juni 2016.

	Activiteiten	Status
Expertgroep Bigvitaliteit	Inhoudelijke advisering aan Stuurgroep en Projectteam Kennisontwikkeling en -verspreiding	Enquête ontwikkeld Stuurgroep geadviseerd Kennis verzameld Meegedacht bij ontwikkeling projectvoorstel
Onderzoek optimale toomgrootte	Onderzoek door WUR	Gereed. Onderzoek in 2017 uitgevoerd
Expertgroep, onderzoek en erfbedreiders	Ontwikkelen, afnemen en analyseren enquête. Opstellen checklist, begeleiding van bedrijven.	Gereed. Uitgebreide aandacht voor het gebruik van de checklist op de bedrijven om zo te komen tot verbeteringen.
Focusgroep Bigvitaliteit	Vragen uit de praktijk ophalen Dilemma's uit de praktijk delen Kennis bundelen Kennisdoorstroming Coachen varkenshouders Ontwikkelen nieuwe tool bigvitaliteitsindex	Continue en doorlopend proces
Onderwijs en scholing	Kennisoverdracht Leeractiviteiten Coaching op het bedrijf	Kennisdeling uitgewerkt in het Projectplan. In samenwerking met onderwijsinstellingen nieuw lesmateriaal ontwikkeld in de vorm van e-learning. Verbinding gemaakt met Agrivaknet
Communicatie en rapportage	Open communicatie extern Inzetten website www.vitalevarkens.nl	Kennisdeling richting sector doorlopend proces Communicatie-aanpak ontwikkeld Website geactualiseerd
Europees agenderen biggenuitval	Agenderen via overheden en organisaties Toewerken naar Europese afspraken	Bestuurlijk doorlopend proces
Fokkerij	Analyseren en evt. bijstellen van fok- en selectiedoelen. Aanknopingspunten voor verbetering (fokkerij als ook markt)	Fokdoelen van fokkerij organisaties zijn opgehaald en langs elkaar gelegd Trends door de jaren in beeld gebracht Doorlopend onderwerp van gesprek
Marktvraag	Verkennen marktvraag als strategie met bigvitaliteit als onderdeel van ketenconcepten	Doorlopend proces met projectpartners
Onderzoek meetbaar maken in de stal	Het ontwikkelen van handvatten en toetsen voor varkenshouders en erfbedreiders om de uitval van zuigende biggen te verlagen en de kwaliteit van gespeende biggen te verbeteren (BIGVITALITEIT).	Start 2019